

Драган Хамовић

ЛИРСКИ ГРАНИЧАР ПОДУНАВСКОГ ПУКА

Све што кажете, може бити употребљено прошив вас – не понављају узалуд овај текст приликом привођења амерички полицајци, по уљудности иначе чувени. Тако је некако у случају поезије Ђорђа Нешића, одсечно разделене на две ауторске епохе, посве различитих лирских начина – а пре свега неупоредивих искустава. Када је Нешић усред своје друге збирке, под насловом *Сурогаћи* (1990), сонетом назвао тек низ слова којим се обично означава схема римовања („а / бе / бе / а // це / де / де / це // е / е / еф // ге / ге / еф“), или кад је склопио „војнички сонет“ од вежбовног одбројавања („јен / два / три / четири // јен / два / три / четири // јен / два / три // јен / два / три“) – јамачно није ни слутио да ће му ускоро баш сонет (мада не каламбурски) постати повлашћен лирски облик.

Пре тога, кад је у пародијски такође раздешеном првенцу насловљеном *Црв сумње у јабуци раздора* (1985) у песми „Лирски песник се враћа огњишту отаца“ написао: „Враћам се да бих отишао / отишао да се никада не вратим“ – а родитељу поручио: „Лозу винову из винограда сели / лоза ће ти се осушити, оче“ – тешко да је помишљао да ће отачко огњиште ипак одржати и кад већина његових земљака буде прогнана без повратка, те да ће му тај очувани виноград омогућити снажне лирске увиде и аналогije, као у песмама „Сађење лозе“ или „Виноград“. На почетку ове друге песме, наиме, читамо:

у винограду кад си, за лекцију се спреми –
да научиш од лозе како се увис стреми

како се издићи чист из панонскога блата
несавијене кичме, непререзаног врата.

Доцнија песничка пракса благонаклоно се поиграла с оним што је испрва жестоко изигравао наслеђене књижевне погодбе. Нешић је радикално примењивао идеју теоретичара руске формалне школе Виктора Шкловског, постављену у прочељу збирке *Сувогајиш*: „Не само пародија, већ уопште свако уметничко дело, ствара се као паралела и противтежа некаквом обрасцу.“ Већ у збирци *Чекајући Сиворишеља* (1995) стиховни обрасци дистиха и катрена, сонети у сведеном слоговном размеру, указују се песнику као насушни оквир за сабијање, прочишћење страшног искуства неокончаног међунационалног сукоба у којем се обрео, остајући међу својима. Нешићевим речима је отад, у тим обрасцима, можда тесно – али је лирском смислу пространо. Шта је остало од онога виспреног ауторског ума што је ведрио у предратним, лектирски заснованим играма и опитима? Понеки бурлескни римовни пар, емоционална суспрегнутост и горка иронија. „Окренута великим и озбиљним предметима“, сетимо се Рилкеовог наука, иронија „постаје сићушна и беспомоћна“ и „успоставља тек меру уверљивости“. Најпре је књижевно образовани Нешић огољавао књижевне поступке да би њима овладао, што му је помогло у савладавању патоса личног сведочења о повесном полуму, о недобу у којем је, у јавним курсима, одвише површних и лажних сведока.

Поезију Ђорђа Нешића можемо сликовито окарактерисати као говор „телеграфског“ стила. Нешићева песма делује као да је намењена упису у какав материјал тврђи од папира. Скрупулозни лексички одабир, у обавезујућим облицима, даје речима у песму пропуштеним изразиту семантичку носивост и асоцијативно-симболичко зрачење. Од раних и позних сонета Стевана Раичковића, као и Ногових радова у истом оквиру, готово да нисмо имали такав спој густе, али уједно и конкретне слике. Не треба заборавити да је управо у жеку модернистичког преврата на половини протеклог века Раичковићев сонет у кратком метру значио искорак претежнији но многе комотне формалне акробације песничке поставангарде. У свођењу на елементарно кључ је и Попиног продора у светску поезију. У Нешићевим песмама нема ни засенчења камоли замућења, нема ни прелива, остварује се прозирна симболичка дубина. Поента песме, по правилу, понесе најснажнији смисаони удар и јарки ефекат, као у песми „Април“, рецимо:

у смеру куд ме баца очни хитац.
Сам себи тама, самом себи свитац.

Лирика је, у основи, евокација, призвање, сећање. Нешићева поезија уводи у свој видокруг оближње призоре разорења, с маркираним топонимима шире познатих из ратних извештаја с почетка деведесе-

тих. У насловима обитавају и микротопоними од значаја за једну интимну историју, као присни одзвук и базични слој у вишестепеном лирском призиву. Пређа сећања што се „одмота с чекрка“ одводи „у црне пустолине“, у којима светле слике детињства, с годинама гушене, раскрива заметак и будућих ратних игара. Назив циганског Кебиног сокака једини је траг житеља чије су кости одавно под травом Јасеновца. Нешићева слика разнетог града сржна је и надлична, у њеном концентрату проговарају митски односи, дејства и судари. Загледан је у вуковарска немушта створења, с којима се поистовећује: у миша, шишиша, пацова, у псето, мачка, кокош, у роду на оџаку – једином преостатку куће. Загледан је, с поуздањем, у Дунав, у његов лековит лик и ток, прижељкујући повраћај нарушеног склада. Нешићево лирско Ја претапа се у простор, у слике некада блиских места, што су, у међувремену, постали пустош или непријатељска туђина. Језгро спасоносног сећања чине очуване дечачке свете слике:

И дечак рже ждребећи,
ждребе се смеје детиње,
бели се коцка шећера.

Залуд се на све церећи,
ту храну, слику светиње,
не може зло да вечера.

Из састојака бившег целовитог света откривењског раздобља Нешић обнавља у себи предео споља пак разрован и сравњен, све насупрот апсурдној испражњености, као на тезгама поратне градске пијаце: „иза тезге је зубата зима / продаје ништа све узима.“ С друге стране, лирско Ја Нешићеве поезије поунутрашњује, задржава меморијски кристалисану визију града из којег је изгнано:

Сада кроз тебе ходим у сну,
лак и невидљив као авет;
плени ми очи давна плавет
пала на дечју душу трусну.

У пробраном кругу смисаоних згуснућа, налази се слика „гладне аждаје заборава“, против које војује не само појединачно сећање него и памћење културе. Разговара се песник с неуништеним белезима српског трајања на источном ободу границе светова коју су преци столетњима бранили. Ословљава у дијалогу између билог, несталог и осталог, Стефана Раваничанина и Захарију Орфелина, Јашу Игњатовића и Ми-

лутина Миланковића. Разуме се, и барокног Црњанског, с чијом се тешком хусарском меланхолијом понајближе може поистоветити. Призива, као и Милосав Тешић, временита храмовна здања као неме и речите сведоке, уграђује старосрпску језичку патину – да буду потпора лирском сведочењу. Зев ништавила је унутрашњи колико и оком сагледив, једначе се поништавајући учинци историје и садашњости. Ововремска Нешићева „Молитва заспалом Господу“, као Чарнојевићева, не обнавља само мотив богоостављености, него и даје сажету лирску дијагнозу актуелног српског положаја, с обе стране границе:

Залудно све је. Прах, пепео.
Сече ме, Боже, ветар мачем.
Брда, на која си ме пео,
рупе су, јаме, голубњаче...

Парија сад сам. Кловн без лица.
Прамен таштине и сујете.
Моје су грешке. И кривица.
У лаж свеопшту сам уплетен.

Опет, у песмама виталнијих тонова, Нешић активира шире занемарену завичајну баштину грађанске поезије из превуковских песмарица, на трагу и поменутог Орфелина из Вуковара, аутора „Плача Србије“ – али и винољубивог „Искусног подрумара“. Вино, у овим песмама, исписује окушану путању од земљане таме до горњег азура. Прожимају се, смењују безазлена анакреонтска радост и евхаристијска свест. „Чуда су се стекла у комаду стакла / бљештавило раја искушење пакла“ – налазимо у песми „Чаша“, што завршава овако: „где се у екстази завршнога чина / зрака сунца купа у флуиду вина.“ Није мање есенцијалном приказана ни наша мученица, исцеђена од шљиве. Оба напитка су, понад свега, укрштај и садејство дарова природе и усмерених људских напора – отуда су и могли бити лирски оправдани.

У новијим песмама, Нешић опева опште и сасвим реално искуство границе, коју свакодневно прелази и никако да пређе, и мањине којој припада – у досуђеној земљи, у досуђеном свету: „Тек с оне стране можеш рећи / нешто о лицу и наличју.“ Песник је, разуме се, увек на граници и увек у мањини. А нарочито српски, ћирилички песник из Бијелог Брда или Даља, кад онамо ритуално, убилачки страствено насрћу и на симболички вид присуства овог затираног народа. Своје служење речи-ма Нешић је можда наврхунио у подухвату израде „завичајног речника на ушћу Драве у Дунав“ (*Лук и вода*, 2004, допуњено 2012). Одбрана самих речи, у којима су фини наноси локалног тла и минулих живота,

последња је одбрана. Поред традицијских знамења, и даље делатних у животу појединца и његове духовне заједнице, Нешић замеће и лирски дијалог са земљаком од науке, оним чије српско име носи и кратер на Марсу, преносећи га, утешно ваљда, с равни повесних на космичке законе:

У игри Сунца и леда,
плесу на танкој нити,
има и мора бити
вишег, канонског реда.

Тај канонски ред сугеришу и канонски пореци најбољих Нешићевих песама, који собом разрешују игре и трвења противних чинилаца унутар лирског склопа.

Из крајева у којима делује Нешић пристизали су многи што подигосе нову српску књижевност, писмену и учену, поред забележене усмене класике. Сада су тамо српски гласови опасно проређени и пригушени. Замењује их, на самој граници, и озвучује овај ненаметљиви песник, у чијем резонантном гласу отпевају значајни претходници, као и поетички сродници нашег бездушно леденог доба. Бирајем, реским речима с покрићем, овером језика што дуго памти, одсудно подупирући исказ песника. Ђорђе Нешић је у небројном низу збирки и језички крајње економичних песама изрекао више него толики исписанији и познатији савременици и уздамо се да ће то и даље чинити, присутнији и оглашенији у нашој укупној савременој књижевној свести, без граница.